

Vladimir Randelović: Ekologija biljaka sa fitogeografijom

ŽIVOTNE FORME

Crocus hybridus

Životne forme biljaka

Skup ili kompleks morfoloških, anatomskih, kao i fizioloških i fenoloških adaptivnih osobina čini **životnu ili ekološku formu biljke**.

Životna forma biljke uključuje sve njene karakteristike, kao što su:

- ❖ veličina
- ❖ oblik
- ❖ dužina života
- ❖ stepen odrvenjavanja
- ❖ sdruženost (samostalnost)
- ❖ opšti izgled (habitus)
- ❖ položaj vršnih pupoljaka
- ❖ morfologija lista
- ❖ fenologija
- ❖ fiziološke adaptacije
- ❖ periodičnost faza u razviću
- ❖ način oprašivanja

Životna forma biljke ne zavisi od njenog taksonomskog statusa i fitogeografske pripadnosti!!!

Senecio carpatica

Životne forme se mogu grupisati na osnovu različitih kriterijuma, odnosno na osnovu prilagođenosti vrste na:

- ❖ makroklimatske ili mikroklimatske uslove
- ❖ druge ekološke uslove (tip zemljišta, vlažnost podloge...)
- ❖ način razmnožavanja
- ❖ brzinu produkcije i premeštanja organskih materija u određene organe biljke
- ❖ način iskorišćavanja vode, mineralnih i organskih materija

Ista vrsta može pripadati različitim grupama životnih formi u zavisnosti od adaptivnih (fenotipskih) karakteristika koji su primenjeni kao diferencijalni kriterijumi u klasifikaciji.

Neke biljke mogu imati različitu formu čak i ako se primeni isti kriterijum u klasifikaciji.

Rosulja (*Drosera rotundifolia*) pripada formi **karnivornih biljaka** u odnosu na prilagođenost za usvajanje organskih materija, a na osnovu prilagođenosti na pH zemljišta u **oksalofite**, odnosno biljke prilagođene kiselim zemljištima.

Utricularia vulgaris pripada formi **submerznih hidrofita**, s obzirom na listove potopljene u vodi, kao i formi **karnivornih biljaka**, jer se u vodenoj sredini, siromašnoj mineralnim elementima, hrani razgrađujući organske materije uhvaćenih životinja.

Utricularia vulgaris

Rhinanthus minor

Rhinanthus minor prema kriterijumu dužina života pripada jednogodišnjim biljkama (**terofita**), a u odnosu na kriterijum usvajanje hranljivih materija **poluparazitskoj formi**.

Polygonum amphibium pripada formi **flotantnih hidrofita** ukoliko naseljava vodenu sredinu, odnosno **rizomatičnih geofita** ukoliko naseljava močvarno zemljište. Ove dve forme imaju niz različitih morfoloških karakteristika.

Polygonum amphibium

Životne forme su **ekološka kategorija** i nisu uslovljene sistematskim položajem i filogenetskom srodnošću biljnih vrsta. Slični uslovi spoljašnje sredine dovode do stvaranja iste (slične) životne forme - **konvergentna životna forma**.

Poznat primer ekološke konvergencije je **sukulentna životna forma** kaktusa iz roda *Cereus* i nekih mlečika (*Euphorbia*).

Euphorbia resinifera

Echinoereus pamanesiorum

Cereus jamakaru

Cereus peruvianus

Cereus jamakaru

Chamaecereus silvestrii

Cereus peruvianus

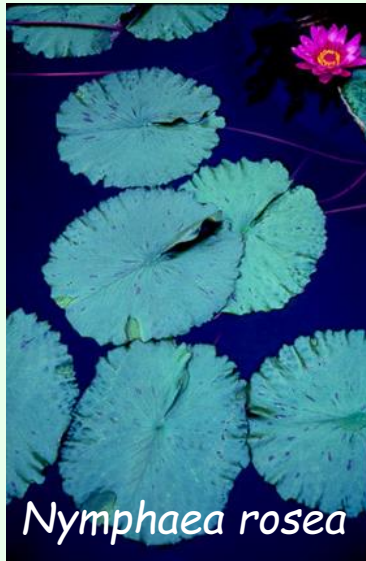

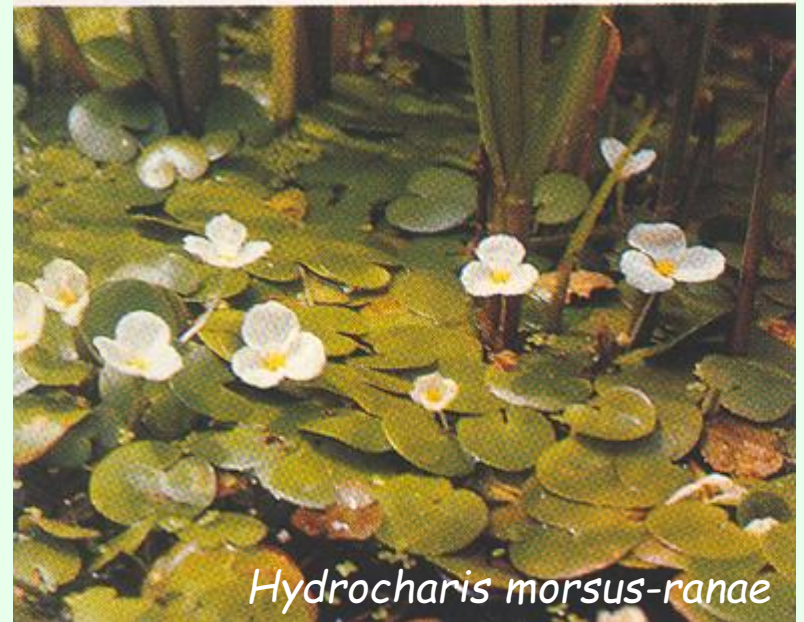
Konvergentne životne forme se javljaju i kod vodenih biljaka, pa čak i među predstavnicima različitih klasa.

Nymphaea alba

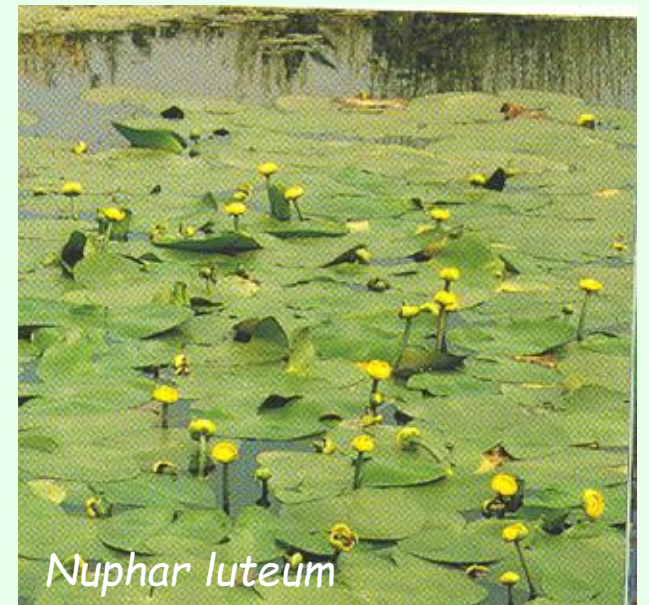

Nymphaea rosea

Hydrocharis morsus-ranae

Nymphaea alba, *N. rosea*, *Nuphar luteum* (Magnoliopsida) i *Hydrocharis morsus-ranae* (Liliopsida) imaju formu **flotantnih hidrofita** sa veoma sličnim listovima.

Nuphar luteum

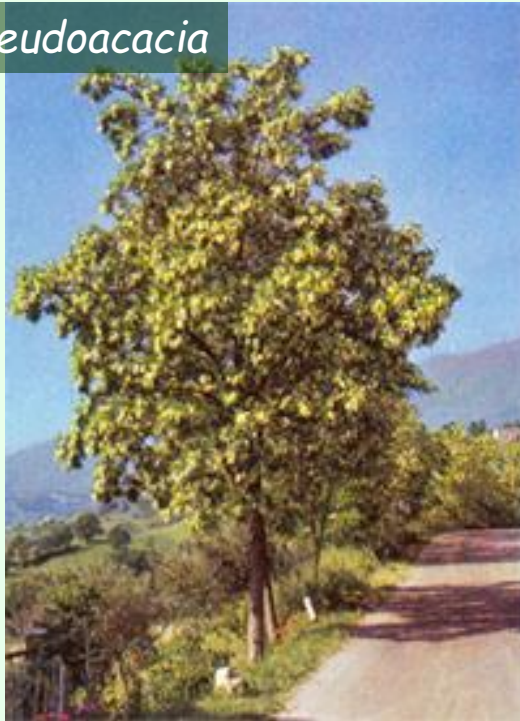

Filogenetski veoma bliske vrste mogu imati različitu životnu formu, što je posledica divergencije usled adaptacije na različite životne uslove - **adaptivna radijacija**.

Robinia pseudoacacia

Chamaecytisus hirsutus

Coronilla emerus

Izražena adaptivna radijacija postoji u okviru familije *Fabaceae* (*Leguminosae*), u okviru koje se javljaju drvenaste stablove forme - **phanerophyta scaposa** (*Robinia pseudoacacia*, *Sophora japonica*), žbunaste forme - **phanerophyta caespitosa** (*Coronilla emerus*, *Colutea arborescens*), forme patuljastih žbunova - **chamaephyta suffruticosa** (*Chamaecytisus* sp.)...

... forme zeljastih višegodišnjih biljaka sa uspravnim stablom - **hemicryptophyta scaposa** (*Trifolium sp.*) i puzećim stablom - **scandentophyta** (*Vicia cracca*), jednogodišnje forme - **terrophyta** (*Lathyrus nissolia*).

Za sve njih zajedničko je da je cvet zigomorfan, sa 10 prašnika.

Adaptivna radijacija je jedan od preduslova evolucije.

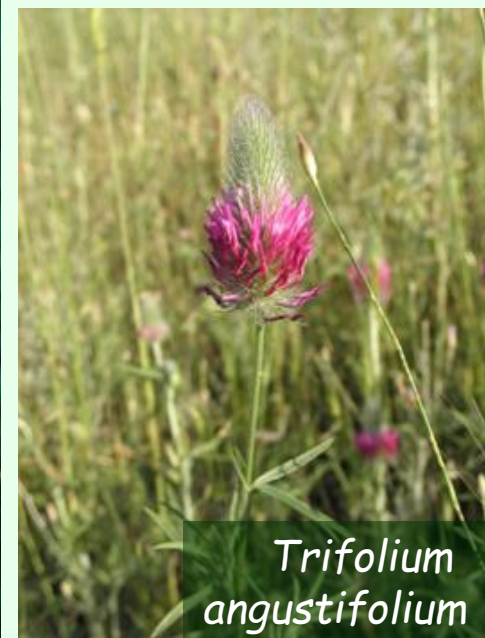
Lathyrus nissolia

Vicia cracca

Trifolium montanum

Trifolium angustifolium

Raunkierove životne forme biljaka

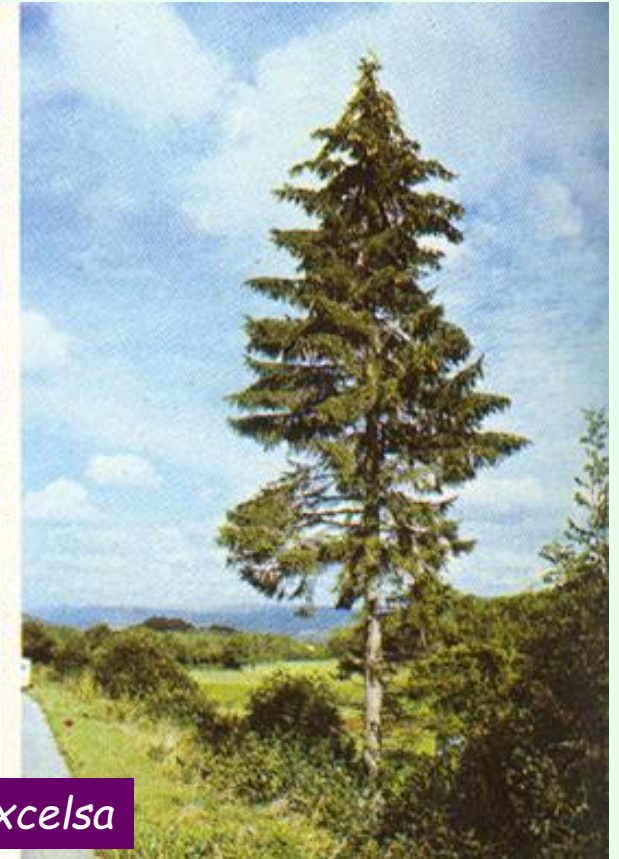
Raunkiaer (1904, 1937) - danski fitoekolog; u klasifikaciji životnih formi se zadržao samo na jednom morfološkom karakteru - **organima koji preživljavaju nepovoljnu sezonu**, i njihovom položaju, odnosno blizini ili udaljenosti od površine zemljišta (podloge), u vazduhu, zemljištu ili u vodi. Prema položaju organa koji opstaju tokom nepovoljnih uslova, Raunkier razlikuje pet osnovnih životnih formi:

- fanerofita (Ph),
- hamefita (Ch),
- hemikriptofita (H),
- kriptofita (G, Hyd) i
- terofita (T).

Fanerofita se prema visini dele na:

- makrofanerofita,
- mezofanerofita,
- mikrofanerofita, i
- nanofanerofita.

Smreka (Picea excelsa) je večnozeleno makrofanerofita visoka više od 10 m.

Picea excelsa

Svaka od navedenih grupa **fanerofita** se dalje deli na:

- večnozeleno drveće i žbunje sa nezaštićenim pupoljcima,
- večnozeleno drveće i žbunje sa zaštićenim pupoljcima,
- listopadno drveće i žbunje sa zaštićenim pupoljcima,
- zeljaste fanerofite (*Musaceae*, *Piperaceae*, *Phytolacaceae*...),
- epifitske fanerofite (*Cheirodendron tryginum*), i
- sukulentne fanerofite (*Euphorbia candelabrum*, *Carnegiea gigantea*...).

Malus sylvestris

Tamarix africana

U zavisnosti od toga da li se stablo grana od osnove ili na manjoj ili većoj udaljenosti od zemlje, pri čemu formiraju izraženo stablo, **fanerofita** se dalje deli na:

- stablove fanerofite, Ph scap,
- busenaste fanerofite, Ph caesp

Adansonia digitata

Adenium obesum

Hamefita (Ch) obuhvataju biljke kod kojih se pupoljci nalaze iznad površine zemlje, na visini do 25 cm. Najveći broj vrsta hamefita nalazi se u arktičkoj i alpskoj vegetaciji.

Hamefita se dele na:

- **odrvneneli patuljasti žbunovi (Ch frut)**,
sa tipičnom formom žbuna (**Ch frut caesp**)
sa puzećim izdancima (**Ch frut rept**)
sa jastučastom formom (**Ch frut pulv**)
- **poluodrvneneli patuljasti žbunovi (Ch suffrut)**,
sa tipičnom formom žbuna (**Ch suffrut caesp**),
sa puzećim izdancima (**Ch suffrut rept**),
sa jastučastom formom (**Ch suffrut pulv**),
- **zeljaste hamefite (Ch herb)**,
sa puzećim izdancima (**Ch herb rept**),
jastučaste forme biljaka (**Ch herb pulv**),
sukulentne hamefite (**Ch herb succ**).

Hamefita mogu da budu listopadne i večnozelenne vrste, sa običnim ili erikoidnim listovima.

Salix herbacea

Patuljasta vrba (*Salix herbacea*) raste u alpskom planinskom regionu, na visinama iznad 2000 m n.m. i veći deo godine pokrivena je snegom; većina vrsta roda *Salix* su fanerofite

Thymus praecox

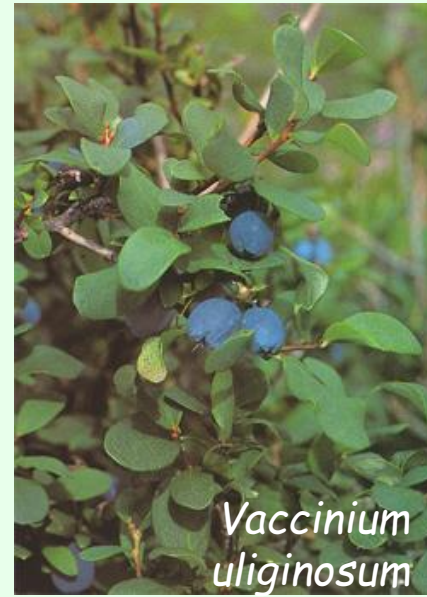

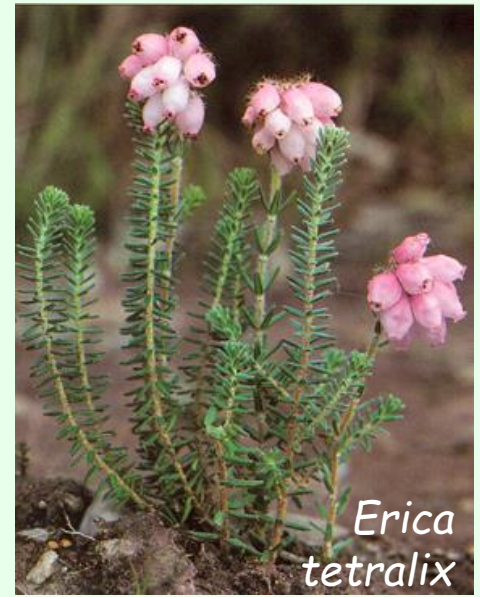
*Bruckenthalia
spiculifolia*

*Chamaecytisus
hirsutus*

*Vaccinium
uliginosum*

*Erica
tetralix*

Thymus sp.

Saxifraga pedemontana

Sedum alpestre

Hemikriptofita (H) obuhvataju biljke kod kojih nadzemni delovi preko zime izumiru, ali pupoljci ostaju pri osnovi stabla, sasvim uz podlogu, na podzemnim stablima ili korenovima. Većina biljaka umerene zone pripada hemikriptofitama.

Hemikriptofita se dele na:

- biljke uspravnog stabla (**H scap**),
- busenaste biljke (**H caesp**),
- biljke sa polurozetama (**H semiros**),
- biljke sa rozetama (**H ros**).

Stachys germanica

Echium rubrum

Campanula moesiaca

Mezijski zvončić (*Campanula moesiaca*) raste u planinskom i visokoplaninskom regionu, u okviru pašnjačke vegetacije i vegetacije visokih zeleni.

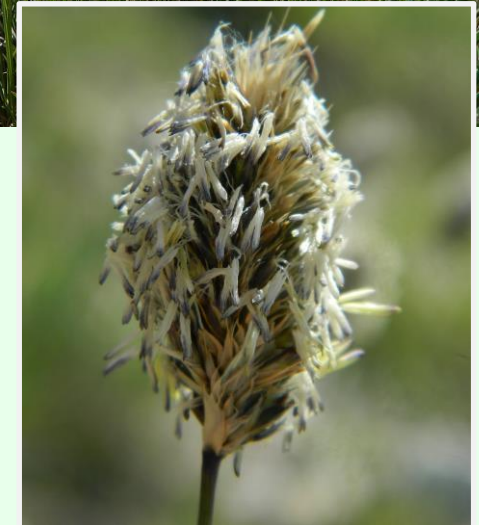
Dianthus moesiacus

Sesleria rigida

Onosma sp.

Većina vrsta iz familije trava (*Poaceae*) pripada busenastim hemikriptofitama

Ramondia nathaliae

Primula verris

Plantago media

Gentiana verna

Achillea clavennae

Geum montanum

Achillea clavennae i *Geum montanum* rastu u planinskom i visokoplaninskom regionu, u okviru pašnjačke vegetacije, vegetacije kamenitih pašnjaka i vegetacije stena; pripadaju hemikriptofitama sa polurozetom

Kriptofita (H) obuhvataju biljke kod kojih nadzemni delovi preko zime izumiru, a pupoljci ostaju na podzemnim organima (**geofita**), organima koji su duboko u mulju (**helofita**) ili vodi (**hidrofita**).

Helofita predstavljaju prelaznu životnu formu između geofita i hidrofita. Neke vrste močvarnih biljaka, koje pripadaju helofitama, mogu imati i formu hidrofita.

Geofita (G) se dele na:

- geofita sa lukovicama (**G bulb**),
- geofita sa krtolama (**G tub**), i
- geofita sa rizomima (**G rhiz**).

Muscari botryoides

Erithronium dens-canis

Platanthera bifolia

Corydalis solida

Gymnadenia conopsea

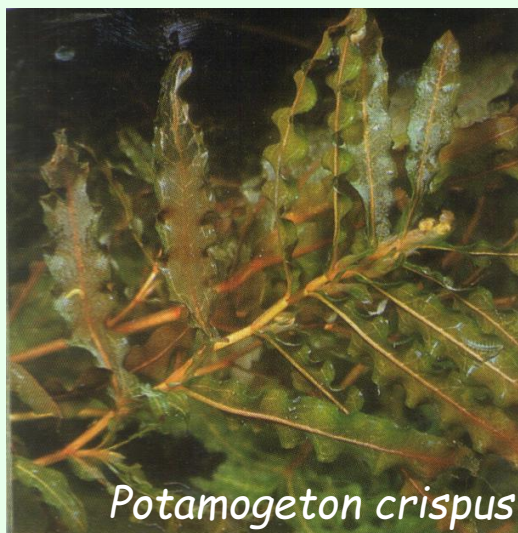
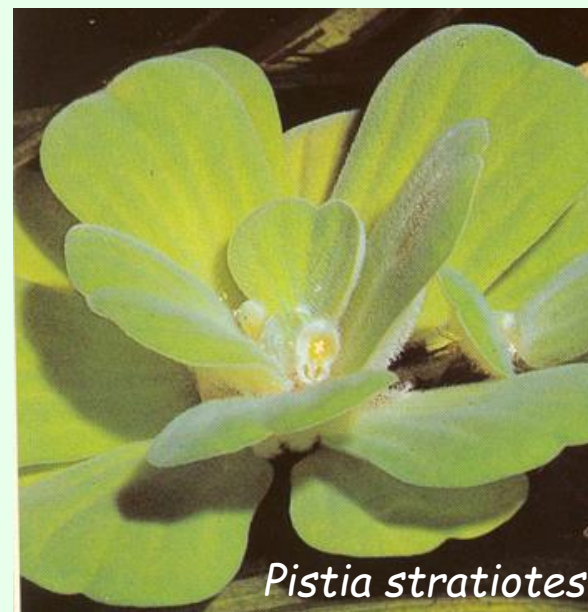
Pancratium maritimum

Hidrofita (Hyd) se dele na:

- **jednogodišnje (terofitske) hidrofite (HydT),**
  - submerzne hidroterofite (**sbm HydT**)
    - koje se ukorenjuju - **radicantia (rad sbm HydT)**
    - koje se ne ukorenjuju - **errantia (er sbm HydT)**
  - flotantne hidroterofite (**nat HydT**)
    - koje se ukorenjuju - **radicantia (rad nat HydT)**
    - koje se ne ukorenjuju - **errantia (er nat HydT)**
- **rizomatične (geofitske) hidrofite (HydG)**
  - submerzne hidrogeofite (**sbm HydG**)
  - flotantne hidrogeofite (**nat HydG**)
  - emerzne hidrogeofite (**emer HydG**)

Typha latifolia

Sparganium erectum

Emerzne rizomatične hidrogeofite obuhvataju veći broj močvarnih biljaka, koje se mogu svrstati i u formu **helofita**.

Terofita obuhvataju biljke koje nepovoljne uslove preživljavaju u obliku semena.

Terofita (T) se dele na:

- terofita sa stablom (**T scap**),
- busenaste terofite (**T caesp**)
- terofita sa rozetom (**T ros**)
- terofita sa polurozetom (**T semiros**)

Solanum hispidum

Consolida orientalis

Saxifraga tridactylites

Viola kitaibeliana

Thlaspi alliaceum

Stachys milanii

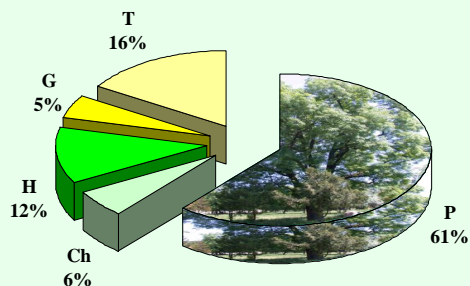
Valerianella locusta

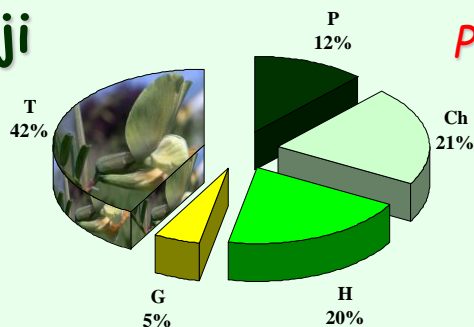

Biološki spektri na Zemlji

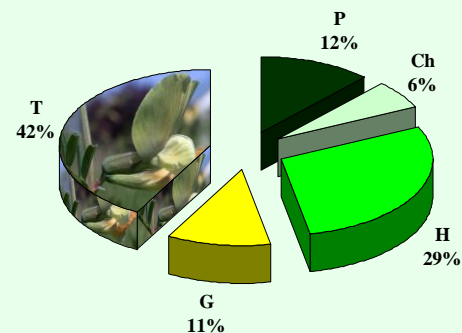
Tropski pojas

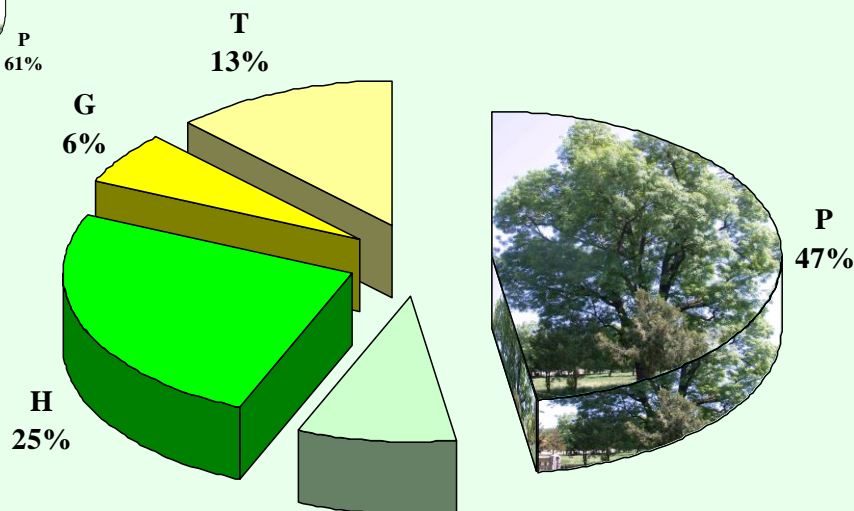
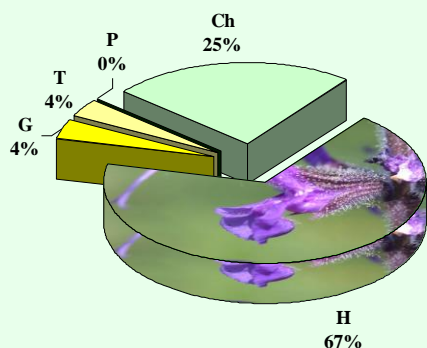
Pustinjski pojas

Sredozemlje

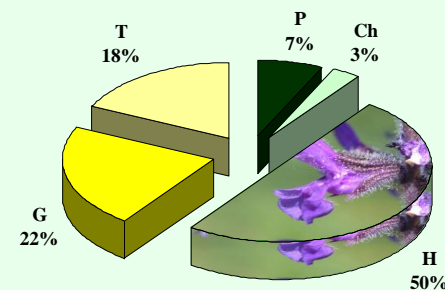

Planinski pojas

Normalni spektr

Umereni pojas

Arktički pojas

